

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

Μιχάλης Πετρόπουλος

Δρ Αρχαιολογίας

Διευθυντής ΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

Το 1817 ο γάλλος πρόξενος στην Πάτρα Πουκεβίλ παρατηρώντας τα ορατά ακόμη στην εποχή του αρχαία σημείωνε ότι η Πάτρα θα μπορούσε να ιδρύσει ένα ενδιαφέρον Μουσείο για τις αρχαιότητές της. Σήμερα, σχεδόν δύο αιώνες μετά τη διαπίστωση του Πουκεβίλ, και παρά το πλήθος των σωστικών ανασκαφών που έχουν γίνει, ιδίως από τη δεκαετία του 1970 και εδώ, η Πάτρα δεν έχει αξιωθεί ακόμη ενός Μουσείου αντάξιου της ιστορίας της.

1. Η κύρια όψη του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών επί της οδού Μαιζώνος.

Προϊστορία

Τα πρώτα, τυχαία ως επί το πολύ, ευρήματα της πόλης, κατά τον 19ο αιώνα μεταφέρονταν στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, ενώ, ελλείψει αρχαιολόγων και φυλάκων αρχαιοτήτων, πολλά από αυτά φυγαδεύονταν σε Μουσεία του εξωτερικού, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το χάλκινο άγαλμα του Μαρσούα στο Βρετανικό Μουσείο.

Από το τέλος του 19ου αιώνα τα αρχαία και η Εφορεία Αρχαιοτήτων στεγάζονταν σε σχολεία της Πάτρας, στο δημαρχιακό κατάστημα, στο νομαρχιακό κατάστημα, σε ξενοδοχεία, σε ενοικιαζόμενα σπίτια και στο χώρο του ρωμαϊκού Ωδείου. Το 1932 εκπονούνται σχέδια, σε συνεργασία του Εφόρου Αρχαιοτήτων και του τοπικού μηχανικού του Δημοσίου, για ένα μεγάλο αρχαιολογικό Μουσείο στην Πάτρα, το οποίο, κατά την πρόταση που κατατέθηκε, θα ονομαζόταν Αρχαιολογικό Μουσείο Δυτικής Ελλάδος και θα στέγαζε τα ευρήματα ολόκληρης της μεγάλης αυτής περιοχής. Στην πρόταση προβλεπόταν ρητά ότι θα εξακολουθούν να λειτουργούν αυτόνομα τα Μουσεία του Θέρμου και της Ολυμπίας, λόγω της σημασίας τους. Δυστυχώς το σχέδιο αυτό ουδέποτε υλοποιήθηκε, διότι ο Δήμος Πατρέων αρνήθηκε να παραχωρήσει το οικόπεδο για το οποίο είχε σχεδιαστεί το κτήριο.

Ευτυχώς, το 1934, ο πατρινός ευπατριδής Ι. Καραμανδάνης, θέλοντας να τιμήσει τη μνήμη του αποθανόντος σε νεαρή ηλικία γιου του, του Μπέμπη Καραμανδάνη, όπως αναφέρει η τιμητική επιγραφή, παραχωρεί, επί εφόρου Γιάννη Μηλιάδη, ένα μέρος του ισόγειου της οικίας του, στην οδό Μαιζώνος 42 παρά την πλατεία Όλγας, για την έκθεση των σημαντικότερων αρχαιοτήτων, ενώ το υπόγειο νοικιάζεται από το κράτος για την αποθήκευση των υπόλοιπων. Κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τα αρχαία καλύπτονται με σάκους άμμου και το κτήριο επιτάσσεται από τις γερμανικές αρχές. Εν τω μεταξύ πεθαίνει το 1942 η αδελφή του δωρητή, η οποία, από το θάνατο του αδελφού της το 1938 διαχειριζόταν το υπόλοιπο μέρος του ισόγειου, το υπόγειο και τον όροφο. Ολόκληρο το κτήριο έπρεπε να περιέλθει αμέσως στο κράτος σύμφωνα με την επιθυμία του δωρητή. Όμως, λίγο πριν από τη λήξη του πολέμου, ο Δήμος εγκαθιστά στο χώρο του Μουσείου τη Δημοτική Βιβλιοθήκη και αρνείται να αποχωρήσει από αυτό παρά τις επίμονες πιέσεις του Υπουργείου Παιδείας. Τελικώς το 1956, ύστερα από την ανέγερση της νέας σύγχρονης Δημοτικής Βιβλιοθήκης, το κτήριο απελευθερώνεται. Ξαναρχίζουν οι επισκευές, οι οποίες είχαν ξεκινήσει ήδη από το 1938 υπό την καθοδήγηση του αρχιτέκτονα της Υπηρεσίας Ε. Στίκα, και μόλις το 1965 επιτυγχάνεται η αγορά των πρώτων προθηκών για την έκθεση των μικροαντικειμένων, αφού έως τότε μόνον γλυπτά και ένα ψηφιδωτό δάπεδο ήταν εκτεθειμένα.

Η πρώτη ουσιαστική λειτουργία του Μουσείου οφείλεται στους εφόρους αρχαιοτήτων Νικόλαο Γιαλούρη, Ευθύμιο Μαστροκώστα και Φ. Πέτσα. Ο έφορος, και μετέπειτα καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Γιάννης Παπαποστόλου προβαίνει από το 1980 έως το 1983 σε ριζική αναμόρφωση της έκθεσης εκσυγχρονίζοντας και ανανεώνοντας το εκθεσιακό πρόγραμμα. Ο νέος έφορος Λ. Κολώνας αναμορφώνει το 1985 για μία ακόμη φορά την έκθεση. Καταργεί μεν ως εκθεσιακό χώρο τον όροφο, αλλά αξιοποιεί ολόκληρο το ισόγειο, και όχι το μισό, που χρησιμοποιούνταν έως τότε, και εμπλουτίζει την έκθεση με νεότερα ευρήματα. Η έκθεση αυτή εξακολουθεί έως σήμερα, χωρίς άλλη αλλαγή.

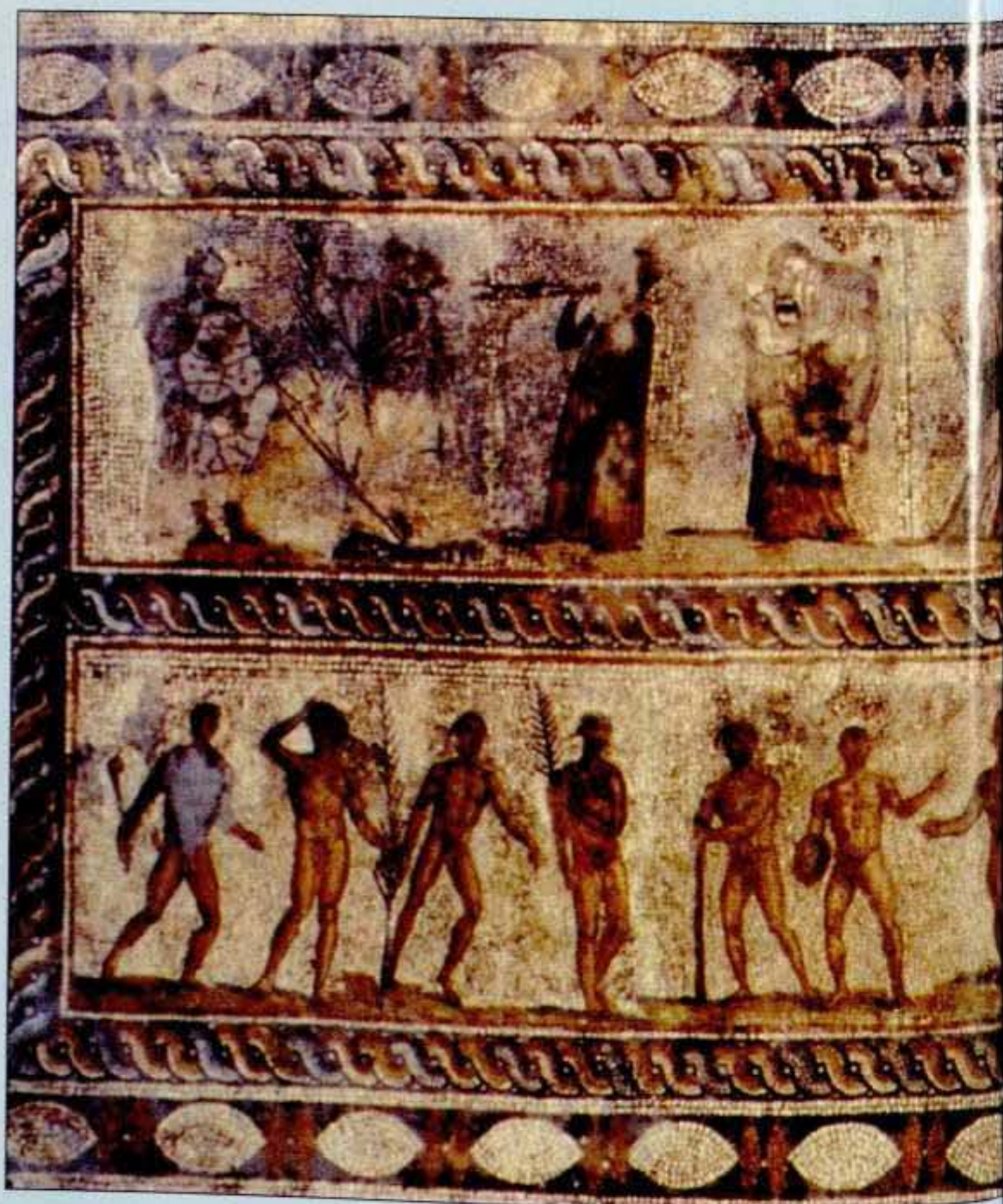
Εν τω μεταξύ μία αποτυχημένη προσπάθεια για ένα νέο και μεγαλύτερο Μουσείο γίνεται το 1972, όταν ο Δή-

2. Κάτοψη του Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών.

μος της Πάτρας, έπειτα από δύο ομόφωνες αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου, παραχωρεί για το σκοπό αυτό το κτήριο του παλαιού Δημοτικού Νοσοκομείου, έργο του Δανού αρχιτέκτονα Θ. Χάνσεν, ανάμεσα στο ρωμαϊκό Ωδείο και το Βυζαντινό Κάστρο. Δυστυχώς το 1980 αίρεται η παραχώρηση του κτηρίου ύστερα από την επίσημη διατύπωση της άποψης της τότε δημοτικής αρχής ότι «το Μουσείο είναι νεκρά και η πόλη δεν το χρειάζεται».

Ενόψει του αδιεξόδου, και αφού το λειτουργούν ως Μουσείο κτήριο είναι όχι μόνον ανεπαρκές, αλλά και επικίνδυνο από στατικής άποψης, η Εφορεία αποφασίζει να απεμπλακεί από τη διαδικασία αναζήτησης δημοτικών κτηρίων και επιτυγχάνει την παραχώρηση ενός σημαντικού χώρου, έκτασης 35 στρεμμάτων, στη βόρεια είσοδο της πόλης για

την ανέγερση εκ θεμελίων ενός νέου σύγχρονου Μουσείου. Το 1991 γίνεται πανελλήνιος διαγωνισμός κατά τον οποίο προκρίνεται το σχέδιο που προβλέπει την ανέγερση ενός Μουσείου σε έκταση 8 στρεμμάτων. Δυστυχώς ύστερα από λίγα χρόνια, και ενώ είχαν αρχίσει οι προεργασίες για την ανέγερση του Μουσείου, το έργο ματαιώθηκε.

Ήδη, όμως, με τις επίμονες και επίμονες προσπάθειες της ΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και του ΥΠΠΟ, αποφασίστηκε η ένταξη της ανέγερσης του Μουσείου στα έργα του Γ' ΚΠΣ, αλλά με χρηματοδότηση από εθνικούς πόρους, ενόψει μάλιστα και της ανακήρυξης της Πάτρας σε Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης για το 2006. Ο νέος αρχιτεκτονικός διαγωνισμός ολοκληρώθηκε και επελέγη η πρώτη μελέτη, η οποία προβλέπει ένα κτήριο μοντέρνας αρχιτεκτονικής σύλληψης, του οποίου η ανέγερση θα αρχίσει από εφέτος και η παράδοση θα γίνει στο τέλος του 2005, ώστε να προλάβουμε το 2006.

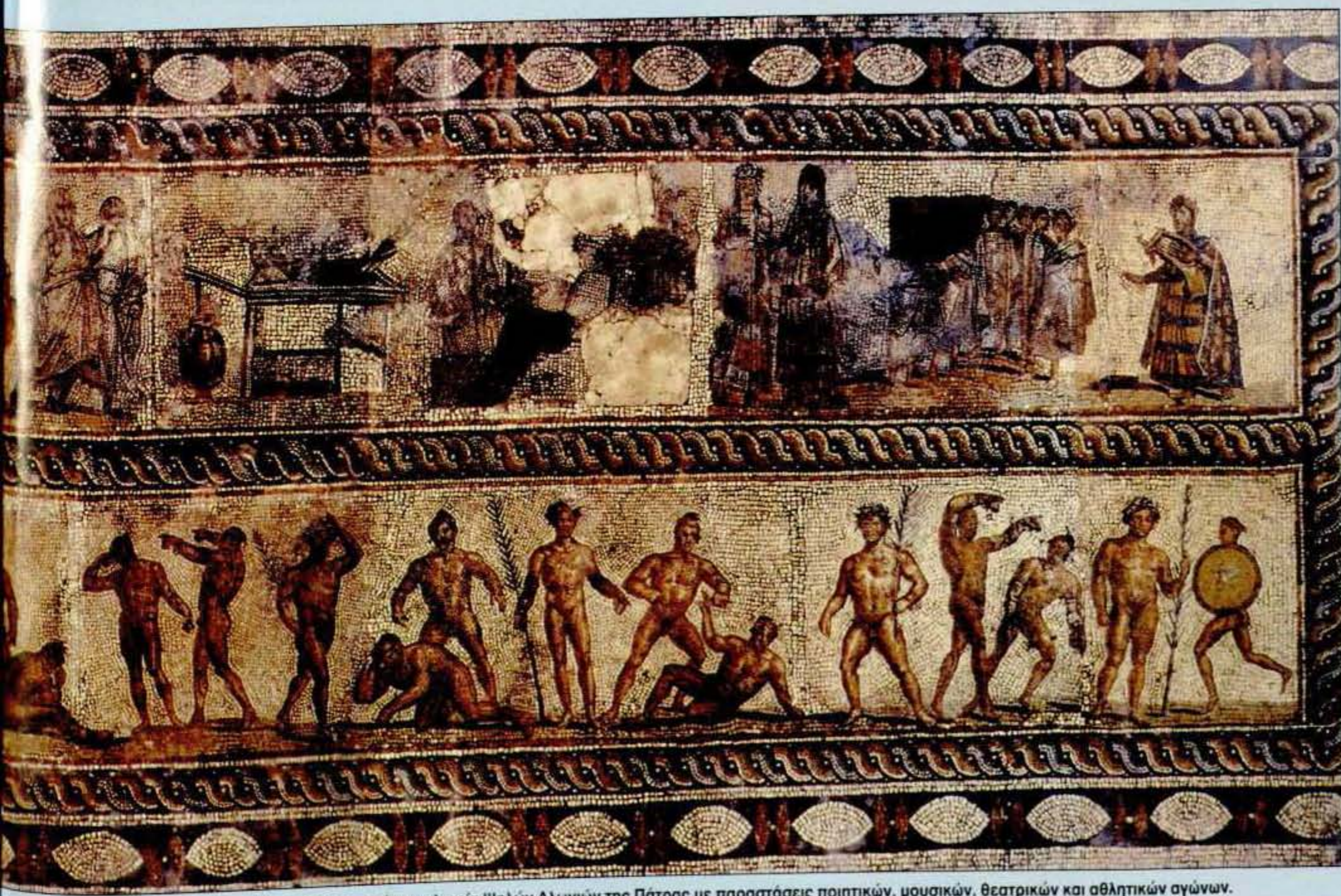
Το σημερινό Μουσείο

Το σημερινό Αρχαιολογικό Μουσείο βρίσκεται στην οδό Μαιζώνος 42 και Αράτου (εικ. 1), στη βόρεια πλευρά της πλατείας Όλγας, στο κέντρο της Πάτρας. Το κτήριο, που κτίστηκε στις αρχές του 20ού αιώνα, πιθανώς τη δεκαετία του '20, είναι εκλεκτικιστικό με στοιχεία νεοκλασικά και αποτελείται από το ισόγειο, τον πρώτο όροφο και έναν μικρότερο δεύτερο όροφο, που χρησίμευε παλαιά ως Εφορείο. Στον πρώτο όροφο στεγάζονταν παλαιότερα τα γραφεία της Εφορείας, που μεταφέρθηκαν ήδη σε άλλο κτήριο, αφού εξαιτίας των σεισμών του 1993 και του 1995 η

χρήση του ορόφου είναι επικίνδυνη. Σήμερα χρησιμοποιούνται μόνο το ισόγειο για την έκθεση των αρχαιοτήτων και το υπόγειο ως αποθήκη.

Η έκθεση εκτείνεται σε πέντε δωμάτια, συνολικού εμβαδού 127 τ.μ. (εικ. 2). Στις αίθουσες I και II, που αποτελούσαν τον πυρήνα της αρχικής έκθεσης του 1934, εκτίθενται κυρίως γλυπτά. Στην αίθουσα I, που λειτουργεί και ως προθάλαμος με το εκδοτήριο, αξιόλογα εκθέματα αποτελούν μία επιτύμβια ανθεμωτή στήλη των ελληνιστικών χρόνων και ένας μικρός μαρμαρινός κοιμώμενος κυνηγός. Στο κέντρο του δαπέδου της αίθουσας II εκτίθεται ένα σημαντικό ψηφιδωτό δάπεδο (εικ. 3), που βρέθηκε σε μία ρωμαϊκή βίλα στην περιοχή των Ψηλών Αλωνιών στις αρχές του 20ού αιώνα, από όπου μεταφέρθηκε και τοποθετήθηκε στο Μουσείο το 1938. Δυστυχώς είναι συντηρημένο και συμπληρωμένο πολύ άτεχνα από τότε, με τσιμέντο, το οποίο έχει γίνει ένα σώμα με τις ψηφίδες, με αποτέλεσμα οι συντηρητές της Εφορείας να αδυνατούν να το αποκαταστήσουν. Χρονολογείται στο τέλος του 2ου-αρχές 3ου αιώνα μ.Χ.

Το ψηφιδωτό χωρίζεται σε δύο ζώνες. Στην επάνω ζώνη εικονίζονται ποιητικοί, μουσικοί και θεατρικοί αγώνες, δεξιά και αριστερά από ένα τραπέζι στο οποίο έχουν αποτεθεί τα βραβεία. Παριστάνονται κατά σειρά ποιητικός αγώνας δύο μορφών, τις οποίες συνοδεύει αυλητής, ένας κιθαριστής και τρεις κωμικοί ηθοποιοί. Δεξιά από το τραπέζι υπάρχουν τραγικοί ηθοποιοί, χορός τραγικός ή διθυραμβικός και ένας κιθαριστής. Την κάτω ζώνη καταλαμβάνουν γυμνικοί αγώνες. Αναγνωρίζονται κατά σειρά από αριστερά λαμπαδηδρόμος, κερητίζων, δισκοβόλος, άλτης, παλαιστές, πυγμαχοί και οπλιτοδρόμος. Οι νικητές είναι στεφα-

3. Ψηφιδωτό ρωμαϊκών χρόνων από την πλατεία Ψηλών Αλωνιών της Πάτρας με παραστάσεις ποιητικών, μουσικών, θεατρικών και αθλητικών αγώνων.

4. Τρεις κορμοί από αέτωμα ναού του τέλους του 5ου αι. π.Χ. από την περιοχή του Βελβιτσιάνικου ποταμού. Ανήκουν πιθανώς σε παράσταση Αμαζονομαχίας.

νωμένοι και κρατούν κλαδί φοίνικα. Κατά πάσα πιθανότητα το θέμα της παράστασης ο καλλιτέχνης το εμπνεύστηκε από το συνδυασμό των δρώμενων στο ρωμαϊκό στάδιο της Πάτρας, που άρχισε να έρχεται στο φως τα τελευταία χρόνια. Αντίγραφο του ψηφιδωτού εκτίθεται στο Μουσείο των Ολυμπιακών Αγώνων της Ολυμπίας.

6. Τρία πήλινα ομοιώματα σιταποθηκών του τέλους του 8ου αι. π.Χ. από τον αποθέτη του ναού της Αρτέμιδος Αοντίας στον Παναχαϊκό.

Περιμετρικά του ψηφιδωτού εκτίθενται κυρίως γλυπτά, από τα οποία σημαντικότερα είναι οι τρεις κορμοί από το αέτωμα ναού του τέλους του 5ου αιώνα π.Χ. (εικ. 4), που βρέθηκαν στην κοίτη του Βελβιτσιάνικου ποταμού, του αρχαίου Μελίχου. Πιθανώς ανήκουν σε Αμαζονομαχία, ενώ ο ναός θα πρέπει να ήταν αφιερωμένος στην Τρικλαρία Άρτεμη.

Ιδιαίτερως σημαντικό είναι το μικρό μαρμάρινο ρωμαϊκό αντίγραφο του αγάλματος της Αθηνάς Παρθένου του Φειδίου (εικ. 5), διότι είναι από τα ελάχιστα αντίγραφα που διατηρούν τις ανάγλυφες παραστάσεις στην ασπίδα.

Τα περισσότερα από τα υπόλοιπα γλυπτά ανήκουν στη ρωμαϊκή περίοδο. Ξεχωρίζουν Ηρακλής τύπου Farnese, κεφαλή Ευβουλέα, μαρμάρινες ανάγλυφες κίστες, αγάλματα θεών και μεγάλο επιτύμβιο ανάγλυφο ρωμαίου οπλίτη, στο στήθος του οποίου οι χριστιανοί χάραξαν το σύμβολο του σταυρού.

Στην αίθουσα III, την πρώτη από τις τρεις βορειότερες, εκτίθενται πήλινα αγγεία και διάφορα μικροαντικείμενα της Προϊστορικής και Γεωμετρικής περιόδου από την Πάτρα και τις επαρχίες Πατρών και Καλαβρύτων. Στην αίθουσα αυτή είναι αναρτημένος και ο αρχαιολογικός χάρτης του Νομού Αχαΐας. Ξεχωρίζουν τα μυκηναϊκά και γεωμετρικά όπλα και χαρακτηριστικά κινητά ευρήματα από το γεωμετρικό ιερό της Αρτέμιδος Αοντίας, που αποκαλύπτεται στον Παναχαϊκό, σε υψόμετρο 1150 μ. (εικ. 6).

Στην αίθουσα IV εκτίθενται ευρήματα από το κλασικό και το ελληνιστικό νεκροταφείο της αρχαίας Πάτρας. Ξεχωρίζουν τα ταφικά σύνολα δύο ελληνιστικών τάφων της Πάτρας, δημοσιευμένων από τον καθηγητή Ι.Α. Παπαποστόλου, με πολλά χρυσά και ασήμενα κτερίσματα.

Τέλος, στην αίθουσα V εκτίθενται ευρήματα της καθυμερινής, κυρίως, ζωής της ρωμαϊκής Πάτρας. Σημαντικά είναι τα γυάλινα αγγεία, το γυάλινο οπαίο, τα λυχνάρια του ντόπιου εργαστηρίου, τα μουσικά όργανα και οι θεατρικές μάσκες.

Η έκθεση, όπως παρουσιάζεται, προσπαθεί να δώσει συνοπτικά και διαχρονικά την ιστορία της Πάτρας και της ευρύτερης περιοχής της μέσα από τα αρχαιολογικά ευρήματα.

Βιβλιογραφία:

- ΚΟΛΩΝΑΣ Λ., Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών, Έκδ. ΤΑΠΑ, 2002.
 ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Ι.Α., Επανεκθεση Μουσείου Πατρών, ΑΔ 38(1983), Β' 1, σ. 116.
 ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Μ., Μουσείο Πατρών, Προϊστορία και εξελίξεις, Ειδικό Έντυπο των Φίλων του Αρχαιολογικού Μουσείου της Πάτρας, Πάτρα 2002.
 —, Οι αθλητικοί αγώνες στην αρχαία Πάτρα, Πάτρα 2003.

5. Ρωμαϊκό αντίγραφο της Αθηνάς Παρθένου του Φειδία.